

IPARI PARKOK FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI: REGIONÁLIS GAZDASÁGFEJLESZTÉS, INNOVÁCIÓS FOLYAMATOK ÉS KLASZTEREK

Szerk.: *Buzás Norbert–Lengyel Imre*
(JATEPress, Szeged, 2002, 210 o.)

GROSZ ANDRÁS

2002 novemberében örvendeztették meg a hazai szakmai élet képviselőit a gazdaságfejlesztéssel és vállalkozásfejlesztéssel foglalkozó szakterület neves szerzői és kutatói a *Buzás Norbert és Lengyel Imre* szerkesztésében megjelent „*Ipari parkok fejlődési lehetőségei: a regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek*” című tanulmánykötettel. A tanulmánykötet a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Regionális és Alkalmazott Gazdaságtan Tanszéke által a Gazdasági Minisztériumtól 2001-ben elnyert, az ipari parkok jelenlegi helyzetét és továbbfejlesztési lehetőségeit feltárni szándékozó tudományos kutatás legfontosabb tapasztalatait, eredményeit és természetesen a jövő kihívásait, feladatait foglalja magában. A tanulmánykötet rendkívül alaposan, több oldalról járja körbe az ipari parkok, illetve az ahhoz szorosan, sőt elválaszthatatlanul kapcsolódó helyi gazdaságfejlesztés témakörét, melyben a leghangsúlyosabb elemek a gazdasági tevékenységek koncentrációjából fakadó agglomerációs- és szinergiahatások, valamint a hálózati megközelítésű fejlesztési tevékenységek. Az összesen tíz, egymással koherenciát alkotó tanulmány (fejezet) – melyekben a hazai és a nemzetközi szakirodalom széles körű feldolgozásáról tesznek tanúbizonyságot a szerzők – többsége önállóan is megállná a helyét.

Az 1997-ben útjára indított „Ipari Park” program során az elmúlt 6 évben összesen 155-en nyertek el „Ipari Park” címet, aminek következtében elmondható, hogy – 30 km-es vonzaskörzettel számolva – az ország teljes területe lefedésre került. Az ipari parkok igen jelentős súlyt képviselnek nemcsak a hazai ipar, de a gazdasági fejlődés egészét tekintve is. A rendelkezésre álló 8400 hektár közel 40%-os beépítettségével mintegy 2000 vállalkozás már közel 120 ezer főt foglalkoztat. A 2001-es év adatait figyelembe véve kiderül, hogy az ipari foglalkoztatottak 14%-a ipari parkban működő vállalkozásnál dolgozik, de még jelentősebb az ipari koncentráció a teljesítményt tekintve, hiszen a parkokban realizálódik az ipari árbevétel több mint egynegyede, míg az exportértékesítéshez 38%-kal járulnak hozzá. Az export orientációra jellemző, hogy az exportbevétel aránya a parkokban működő cégek esetében 75–80% között mozgott az elmúlt években. Az ipari parkokba települt vállalkozások termelékenysége közel kétszerese (1,9) az ipari átlagnak.

Mindazonáltal a hazai ipari parkok fejlettségét tekintve még jelentős különbségek tapasztalhatók. A legfejlettebb, legtöbb letelepedett vállalkozással és foglalkoztatottal rendelkező parkok elsősorban az ország északnyugati részén (Észak-Dunántúl)

találhatók, illetve az elsők között „Ipari Park” címet szerzők közül kerülnek ki. Az érett, fejlett parkok számára már lehetőség van az innovációs folyamatokhoz kapcsolódó, a betelepült vállalkozások versenyképességét erősíteni képes szolgáltatásokra koncentrálni, ami az innovációs központokkal, technológiai transzfer központokkal, felsőoktatási és kutató intézetekkel való együttműködések intenzitásában mutatkozhat meg. Ezzel szemben a növekvő fázisban lévő parkok esetében még a területértékesítés, az aktív marketing, és letelepedés-ösztönzés, míg az induló szakaszban lévőkénél a park műszaki-fizikai infrastrukturális feltételeinek a megteremtése élvez elsődleges prioritást. Így a különböző fejlettségű parkok eltérő tevékenységeinek megvalósításához természetesen differenciált támogatási rendszer szükséges. A kutatás létjogosultságát indokolja továbbá a korábbi évekre jellemző, inkább extenzív, kereslet-orientált fejlesztési politika alapját képező telepítési tényezők háttérbe szorulása (nagy mennyiségben rendelkezésre álló olcsó munkaerő, speciális adókedvezmények stb.), és a kínálat-orientált tényezők (minőségi szolgáltatások, együttműködési kapcsolatok, innovációs miliő, hálózatok, klaszterek) előtérbe kerülése, egy új típusú támogatási politika iránti igény felismerése.

A tanulmánykötet első fejezetében *Nikodémus Antal* a GKM Technológia-politikai Főosztályának vezetője foglalja össze röviden az ipari parkok központi kormányzat befektetés-ösztönző politikájában betöltött szerepét. Nékodémus felidéri az ipari parkok – mint a gazdaságfejlesztés ma minden bizonnyal legismertebb, és egyik legeredményesebb eszközének – Magyarországon való meghonosodását, illetve a legfrissebb adatokkal alátámasztva értékeli az 1997-ben megindult kormányzati „Ipari Park” program során 2002-re ipari park címmel rendelkező 155 park alkotta rendszer legfontosabb sajátosságait, a kialakulásuk, területi elhelyezkedésük, fejlettségi szintjük, az általuk nyújtott szolgáltatások szerint megfigyelhető különbségeket. A szerző természetesen kitér a kormány jövőre vonatkozó fejlesztési feladataira, melyek elsődleges célja a minőségi szolgáltatások, az innováció-orientált fejlesztés és a hatékonyság szempontjaira való koncentráció.

A második fejezetben *Lengyel Imre* a regionális gazdaság- és vállalkozásfejlesztés elméleti megközelítéseit foglalja össze, melyben kiemelt szerepet kapnak Porter, Malecki, Markusen és az innováció és versenyképesség többi jeles szakértője által az elmúlt évtizedben magalapozott teóriák. Így a tanulmány középpontjában a helyi versenyképesség legfontosabb tényezői, a földrajzi koncentráció biztosította lokalizációs és urbanizációs előnyök, a komplex intézményi környezet és innovációs miliő, az iparági körzetek és ezen tényezők, illetve adottságok fejlesztése áll. A lokális versenyképesség fejlesztésében meghatározó eszközök, a helyi kis- és középvállalkozások támogatásának, valamint a regionális gazdaságfejlesztési stratégiák különböző fázisainak (iparági 'verbuválás', szerkezet-átalakítás, újjászerveződés, klaszter-alapú fejlesztés) az ipari parkok fejlesztéséhez való kapcsolatának bemutatásával kanyarodik vissza a szerző a kötet fő kutatási területéhez, az ipari parkokhoz.

Az ipari parkok fogalomkörének, kategóriáinak és különböző típusainak nemzetközi és hazai szakirodalmon alapuló meghatározására vállalkozik a harmadik feje-

zetben *Lengyel Imre, Imreh Szabolcs és Kosztopulosz Andreász*. A nemzetközi szakirodalomból Benko technológiai parkokon alapuló tipizálásait (technológiai park, pólus, technopolisz), az Európai Unióban készült, és a tudás- és technológia-transzfert középpontba helyező osztályozást (tudományos park, kutató park, technológiai park, innovációs központ, üzleti park és üzleti ipari park), valamint az ENSZ üzleti inkubációs létesítményeinek különböző típusait emelik ki. A hazai szakirodalomból Rakusz és Pálmai park kategóriái mellett ismertetésre kerülnek a magyar ipari parkok fejlettségét, érettségét, valamint innovációs szolgáltatásait vizsgáló legfontosabb hazai tanulmányok tapasztalatai is.

Rechnitzer János a negyedik fejezetben az elméleti munkákat követően a gyakorlathoz közelebb álló aspektusból tárja fel az ipari parkoknak a regionális politikában, a magyar területfejlesztésben betöltött szerepét, mégpedig egy konkrét példa, a Soproni Ipari és Innovációs Park segítségével. Rechnitzer olyan lokális kérdésekre keresi a választ, mint a parkok és a fogadó település (térség) funkciói közötti kapcsolatok, a település és térségi miliő, a helyi intézményrendszer szerepe, míg a központi kormányzati politikára kitekintve megállapítja, hogy a parkok, mint a területi politika eszközeinek fejlesztése területén a területfejlesztésért felelős központi egység csak követte az egyértelműen a Gazdasági Minisztériumban körvonalazódó elképzeléseket.

Buzás Norbert az ötödik fejezetben már a parkokhoz, illetve az ott működő vállalkozásokhoz szorosan kapcsolódó tudás- és technológia-transzfer révén a versenyképesség tartós fenntartására törekvő szervezeteknek az innovációs folyamatban betöltött szerepét állítja a középpontba. Széles körű nemzetközi példák segítségével tárja fel a technológia-transzfer intézményrendszerét alkotó tudományos/technológiai parkok, technológiai központok, az egyetemi kapcsolatépítő irodák (liaison office), valamint az aktív, illetve a passzív hídképző intézmények tevékenységét, működését, talán egy kis hiányérzetet hagyva az olvasóban a hazai rendszer legfontosabb sajátosságait, jellegzetességeit illetően.

A tudományos parkok kollektív tanulásban betöltött szerepére hívja fel a figyelmet *Barta Györgyi* a tanulmánykötet hatodik fejezetében. Barta, Kung eredményeivel tovább finomítja a harmadik fejezetben már bemutatott fogalomkörü meghatározást, illetve definiálja a kollektív tanulási folyamat előfeltételeit, úgy mint: technológiai fejlődést lehetővé tevő erőforrások (helyi adottságok, tőke, humán erőforrás), speciális ipari tevékenység, tudásbázis felhalmozódás, innovatív környezet (miliő), valamint bemutatja a területi politika kollektív tanulási folyamathoz való hozzájárulásának lehetőségeit. Az elméleti háttérrel a szerző két – egy nemzetközi és egy hazai – példa segítségével és összehasonlításával teszi élővé, választ keresve arra, hogy mi tette a francia Sophia-Antipolist sikeressé, és mi hiányzik a budapesti Infoparkból ahhoz, hogy hazánk első eredményes tudományos parkjává váljék.

A hetedik fejezetben ismét a lokális gazdaság- és vállalkozásfejlesztés témaköréhez kanyarodik vissza a *Lengyel Imre–Deák Szabolcs* szerzőpáros, annak egy speciális eszköze, a klaszterek, illetve a klaszter-alapú fejlesztési politika legfontosabb sajátosságainak bemutatásával. A klaszterek fogalmának, értelmezési dimen-

zióinak, térbeli és iparági kiterjedtségének, valamint az általuk nyújtott porteri lokális versenyelőnyök bemutatását követően felvázolják a klasztereknek egyfelől a részt vevő vállalatok versenyképességére, másfelől pedig a térség gazdaságának versenyképességére gyakorolt kedvező hatásait, a keletkező előnyöket. Végül összehasonlításra kerülnek a különböző klaszterek egymástól eltérő fejlesztési politikát igénylő klaszter-alapú gazdaságpolitikai (iparági, intézményre épülő, hálózatra épülő, tudás-orientált).

A klaszterekhez hasonlóan a vállalati hálózatokkal foglalkozik *Imreh Szabolcs és Lengyel Imre* a nyolcadik fejezetben, melynek célja a kis- és középvállalkozások alkotta regionális hálózati együttműködési formák (vertikális, horizontális, dinamikus, hibrid és vállalati innovációs hálózat) elméleti háttérének és nemzetközi tapasztalatainak a bemutatása, valamint a hálózatok és a klaszterek közötti legfontosabb különbségek megvilágítása. A hálózatosodás támogatásának, a hálózatfejlesztésnek a legfontosabb irányai a dán és az olasz vállalati hálózatok tapasztalati alapján kerülnek megfogalmazásra.

A számos elméleti munkát, melyek többsége természetesen, mint láttuk gyakorlati tapasztalatokban is bővelkedett, *Deák Szabolcs* empirikus kutatása követi a kilencedik fejezetben. Az empirikus felmérés alapját a 2002 áprilisában a parkok, illetve a szakértők bevonásával készült számos interjú, illetve a parkokban működő vállalkozások kérdőíves felmérése jelenti, középpontjában a parkok által nyújtott szolgáltatások értékelése, a parknak és az oda települt vállalkozásoknak a helyi/térségi gazdaságba való beágyazódása áll.

Végül a kutatás legfontosabb eredményeit, megállapításait, a hazai ipari parkok továbbfejlesztésének lehetőségeit *Buzás Norbert és Lengyel Imre* foglalta össze a tizedik fejezetben. Az ipari parkok fejlesztésének és a helyi/lokális gazdaság- és vállalkozásfejlesztés elméleti megközelítéseinek, a nemzetközi tapasztalatoknak és tendenciáknak, a hazai ipari park program és pályázati rendszer eredményességének értékelése, valamint a hazai parkok és vállalkozások körében végzett empirikus felmérések alapján célként az integrátori ipari parkok fejlesztése fogalmazható meg. A jövőbeli stratégiai cél a parkok illetve a parkokban működő vállalkozások innováción és együttműködésen alapuló fejlesztése, a hálózatosodás és a már megfigyelhető klaszterizációs folyamatok élénkítése, erősítése kell, hogy legyen, mely előtérbe helyezi a parkok közötti együttműködési kapcsolatokat, a minőségi szolgáltatásokat, illetve a magasabb hozzáadott értéket létrehozó és kvalifikált munkaerőt foglalkoztató vállalkozások letelepítését és támogatását. Az ipari parkok, mint dinamikus vállalatokat magukban foglaló, agglomerációs előnyöket és szinergikus hatásokat nyújtó iparterületek a klaszterek megszerveződésének egyik kezdeményezői lehetnek.

Összességében egy rendkívül alaposan és igényesen megírt, illetve megszerkesztett kötetet tarthat a kezében az olvasó, amely mind az ipari parkok, mind pedig a lokális gazdaságfejlesztés témaköréhez kapcsolódó hazai szakirodalomban egyaránt hiánypótló, olyan új ismereteket tartalmazó kiadvány, melyet nemcsak a szűkebb kutató és döntéshozó szakma, de a helyi/területi gazdasági folyamatok iránt érdek-

lődő népesebb publikum is számottevő érdeklődéssel forgathat, illetve jelentős szerepet játszhat akár a szakirányú felsőoktatási programokban is. A minél nagyobb nyilvánosság érdekében a tanulmánykötet egyes fejezetei *.pdf formátumban mindenki számára elérhető és letölthető a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kara Regionális és Alkalmazott Gazdaságtani Tanszéke honlapjáról, a következő címről: www.eco.u-szeged.hu/regionalistsz.htm.

